

הסוגיא השמונה עשרה: 'לחם הפנים' (נה ע"ב-נו ע"א)

ובחילוק לחם הפנים כו'.

[1] תנו רבנן: מנין שכל המשמרות שוות בחילוק לחם הפנים? תלמוד לומר חלק חלק יאכלו, כחלק עבודה כך חלק אכילה.	א. מדרש הלכה על דברים יח ח
[2] ומאי אכילה? אילימא קרבנות – מהתם נפקא: לכהן המקריב אותה לו תהיה. אלא – לחם הפנים.	ב. בירור לשון המדרש
[3] יכול אף בחובות הבאות שלא מחמת הרגל ברגל – תלמוד לומר לבד ממכריו על האבות. מה מכרו האבות זה לזה? אני בשבתי ואתה בשבתך.	ג. המשך המדרש

מסורת התלמוד

[1] השוו ספרי דברים קסט (מהד' פינקלשטיין, עמ' 217). חלק כחלק יאכלו. דברים יח ח. [2] לכהן המקריב אותה לו תהיה. ויקרא ז ט. [3] יכול אף בחובות הבאות שלא מחמת הרגל... אני בשבתי ואתה בשבתך. ספרי דברים קסט (מהד' פינקלשטיין, עמ' 217). לבד ממכריו על האבות. דברים יח ח.

רש"י

מנין שכל המשמרות שוות ברגל, בחילוק לחם הפנים. תלמוד לומר חלק כחלק בתריה דההוא קרא דלעיל כתיב, דאוקמא ברגל. חלק אכילה שוה בכלן כחילוק עבודה, דאתרבי לעיל: מובא בכל אות נפשו ושרת. ומאי אכילה איצטריך לאשמועינן. אילימא אכילה דקרבנות דשעירי חטאות, וחזה ושוק. מהתם נפקא לכהן המקריב אותה וגו' מי שעובדה אוכלה, וכיון דאתרבי לעבודה, פשיטא דמיכל נמי אכלי. אלא לחם הפנים איצטריך לרבוויי – שאין בו שום עבודת לחם, שכבר נעשית עבודתו משבת שעברה. יכול אף חובות הבאות שלא מחמת הרגל ברגל יהו זוכין בעבודתן, ויחלוקו. תלמוד לומר לבד ממכריו חוץ ממה שמכרו אבות זה לזה. ומה מכרו אבות זה לזה כלומר: שהתנו ביניהם, שיהו משמשין כל אחד בשבתו קבוע. אני בשבתי ואתה בשבתך ונדרים ונדבות וקרבנות צבור דאיתנהו בשאר ימות השנה, והרי הן למשמר המשמש – ליתנהו בכלל הרגל, שלא יהו שוין בהן, אלא למשמר שבאותו שבוע יהו בכשאר ימות השנה, הלכך על כרחך, לא אתרבו מחלק כחלק יאכלו, אלא ממשמעותיה דקרא: דבר שאין בו אלא אכילה, והיינו לחם הפנים – דאכילה אית ביה, אבל עבודה לית ביה.

תקציר

לפי משנה סוכה ה ז היו כל המשמרות שווים באמורי הרגלים (ראו בסוגיא הקודמת) ובלחם הפנים, אך לא בקרבנות הקרבים במשך שבוע החג כחלק מן העבודה היום-יומית, כגון קרבן התמיד ונדבות ציבור. בסוגיא זו מובאת ברייתא ובה מדרש הלכה לדברים יח ח, שהוא המקור להבחנה זו.

בניתוח נערכת השוואה בין המדרש המובא כאן לבין מקבילות בספרי דברים קסח וירושלמי סוכה ה ח, נה ע"ד. נטען שהנוסח שבספרי דברים הוא המקורי, ובו משמשת המילה "אימורים" במובן הרגיל, חלקי הקרבנות הקרבים על גבי המזבח, וכפי שפירשנו בדיון בסוגיא הקודמת. העורך האחראי למסירת מדרש זה בבבל, שסבר שהמילה "אימורים" מתייחסת לבשר שחולק בין הכוהנים, נאלץ בעקבות פרשנות זו לשכתב את המדרש בדרך המעלה כמה תהיות.

מהלך הסוגיא ותולדותיה

לפי משנתנו, סוכה ה ז,

בשלשה פרקים בשנה היו כל משמרות שוות באימורי הרגלים, ובחילוק לחם הפנים. בעצרת אומר לו: הילך מצה הילך חמץ. משמר שזמנו קבוע הוא מקריב תמידין נדרים ונדבות ושאר קרבנות צבור – ומקריב את הכל.

סוגיא זו מורכבת בעיקר מברייתא, ובה מדרש הלכה שבו מפורש היסוד המקראי להבחנה זו בין "אימורי הרגלים וחילוק לחם הפנים", שבהם נוטלים כוהני כל המשמרות חלק שווה, לבין "תמידין נדרים ונדבות ושאר קרבנות צבור", שאותם מקריב רק המשמר שזמנו קבוע [ו-3]. מקבילות למדרש הלכה זה מצאנו בספרי דברים קסט ובירושלמי למשנתנו, סוכה ה ח, נה ע"ד.

בירושלמי מצאנו גירסא מקוצרת של הברייתא: "כתיב חלק כחלק יאכלו. יכול אף בשאר כל ימות השנה כן? תלמוד לומר: לבד ממכריו על האבות, חוץ ממה שמכרו אבות לבנים – את שבתך ואני שבתך". המדרש שבירושלמי הוא בהכרח קטוע, שכן לא נאמר כלל בחלק המובא בירושלמי שמדובר ברגלים, ואין מקום לשאול "יכול אף בשאר כל ימות השנה כן". כמו כן, במדרש המובא בירושלמי אין שום רמז ללחם הפנים, וספק אם בעל הגמרא שלנו היה מחדש ש"חלק כחלק יאכלו" מתייחס לחילוק שווה של לחם הפנים דווקא, אם קיבל את מדרש ההלכה בצורה שבירושלמי. זאת ועוד: כפי שהראינו בדיון בסוגיא הקודמת,¹ מתברר שבעל הגמרא שלנו הכיר את מדרשי ההלכה לדברים יח ו-ח כפי שהם מופיעים בספרי דברים קסח-קסט (מהד' פינקלשטיין עמ' 216-217). וזה לשון מדרש ההלכה בספרי ובסוגיא שלנו:

ספרי דברים קסט	הברייתא בסוגיא שלנו (בבלי סוכה נה ע"ב-נו ע"א)
מנין אתה אומר כל המשמרות שוים באימורי רגלים ובחילוק לחם הפנים?	מנין שכל המשמרות שוות בחילוק לחם הפנים?
תלמוד לומר: חלק כחלק יאכלו, חלק לאכול לעבוד , חלק לאכילה כחלק לעבודה.	תלמוד לומר חלק כחלק יאכלו, כחלק עבודה כן חלק אכילה.
יכול כל המשמרות שוים בקרבנות הרגל הבאים שלא מחמת הרגל?	יכול אף בחובות הבאות שלא מחמת הרגל ברגל?
תלמוד לומר: לבד ממכריו על האבות.	תלמוד לומר לבד ממכריו על האבות.
מה מכרו אבות זה לזה? אתה שבתך ואני שבתי.	מה מכרו האבות זה לזה? אני בשבתי ואתה בשבתך.

1 ראו לעיל, הדיון בפרק ה, סוגיא יז, 'אימורי הרגלים', מדור 'מהלך הסוגיא ותולדותיה'.

הדרשה שבסוגיא שלנו מתייחסת לחילוק לחם הפנים בלבד, ואילו הדרשה שבספרי דברים מתייחסת הן לאימורי רגלים והן לחילוק לחם הפנים. תוספת זו משנה לחלוטין את משמעות הדרשה: בספרי הכוונה היא שמשמרות הכהונה מתחלקים שווה בשווה בהקרבת אימורי הרגלים, דהיינו חלקי הקרבנות הקרבים על גבי המזבח, ואילו בתמורה הם מתחלקים שווה בשווה גם באכילת לחם הפנים. המילים "חלק כחלק יאכלו" מתפרשות, אפוא, כדלהלן: חלקם באכילת לחם הפנים הוא כחלקם בהקרבת האימורים על גבי המזבח – זה תמורת זה: "חלק לאכול [לחם הפנים, תמורת] חלק לעבוד: חלק לאכילה כחלק לעבודה". לעומת זאת, קרבנות הקרבים ברגל אך אינם מחמת הרגל, כגון תמידים ומוספי השבת, מגיעים לכוהני המשמר של השבוע ההוא בלבד, משום שהשבוע שבו חלה הרגל נמכר להם תמורת השבועות האחרים שאותם קיבלו שאר הכוהנים.

אך בגירסת המדרש שבבבלי הושמט עניין "אימורי הרגלים", משום שבעל הגמרא שלנו פירש את הביטוי "אימורי הרגלים", המופיע לא רק בספרי דברים אלא גם במשנה, במובן נתחי הקרבנות הנאכלים, ואלו נידונו בדרשה אחרת בספרי ובמקבילה בסוגיא הקודמת בבבלי, "אימורי רגלים":

ספרי דברים קסח	הברייתא בפרק ה', סוגיא יז, 'אימורי רגלים' (בבלי סוכה נה ע"ב)
<p>מנין אתה אומר כל המשמרות שוים בקרבנות הרגל הבאים מחמת הרגל? תלמוד לומר: ובא בכל אות נפשו. יכול לעולם? תלמוד לומר מאחד שעריך, בשעה שישראל מכונסים בשער אחד, בשלש רגלים.</p>	<p>מנין שכל המשמרות שוות באימורי הרגלים? תלמוד לומר: ובא בכל אות נפשו ושרת. יכול אף בשאר ימות השנה כן? תלמוד לומר: מאחד שעריך, לא אמרתי אלא בשעה שכל ישראל נכנסין בשער אחד.</p>

מה שמכונה בספרי דברים קסח "קרבנות הרגל הבאים מחמת הרגל" מכונה בבבלי "אימורי הרגלים", והיינו חלקי קרבנות הרגל הנאכלים לכוהנים. על הסיבות לתמורה זו בניסוח הברייתא עמדנו בדיון בסוגיא הקודמת.² על כל פנים, ההשלכה לגבי הברייתא שבסוגיא שלנו ברורה: משיוחך הביטוי "אימורי הרגלים" ל"קרבנות הרגל הבאים מחמת הרגל", דהיינו נתחי קרבנות הרגל הנאכלים לכוהנים, הרי כבר נדרש חילוקם שווה בשווה בסוגיא הקודמת מן המקרא "ובא בכל אות נפשו ושרת" (דברים יח ו-ז). לא היה מקום, אפוא, לחזור ולדרוש שאלו נחלקים שווה בשווה על סמך הפסוק "חלק כחלק יאכלו" (דברים יח ח), כפי שנעשה בספרי דברים קסט, ולכן השמיט בעל הגמרא שלנו את הביטוי "אימורי רגלים" ממדרש ההלכה שהביא בסוגיא שלנו.

השמטה זו שינתה את משמעות הדרשה: לפי סדרת הדרשות המקוריות שבספרי דברים, כוונה כל המשמרות מקבלים נתחים מקרבנות הרגל הבאים מחמת הרגל תמורת עבודתם השווה בקרבנות אלו, והם מקבלים חלק שווה בלחם הפנים תמורת עבודתם בהקרבת האימורים לגבוה. אך בעל הגמרא שלנו השמיט את עניין אימורי הרגלים ולכן נאלץ לוותר על הביטוי "חלק לאכול וחלק לעבוד", שכן אצלו יש רק חלק לאכול, לחם הפנים.³ לשיטתו קשה להבין את הביטוי "כחלק עבודה כך חלק אכילה", שכן עבודה מאן דכר שמה? עלינו לפרש שתמורת עבודתם הכללית בקרבנות הרגל מקבלים הכוהנים הן את נתחי הקרבנות, שכוננו בסוגיא הקודמת "אימורי רגלים", והן חלק בלחם הפנים.⁴

אך בגירסת בעל הגמרא שלנו למדרש הלכה זה לא מצאנו אלא "לחם הפנים". בעל הגמרא מקשה, אפוא, על גירסתו שלו בברייתא, "ומאי אכילה" [2], כלומר: באיזו אכילה נוטלים

2 ראו לעיל, הדיון בפרק ה', סוגיא יז, 'אימורי הרגלים', מדור 'מהלך הסוגיא ותולדותיה'.

3 ונראה שהשמיט את הביטוי מן הדרשה כדי להוציא מן הפרשנות האפשרית שכל המשמרות נטלו חלק שווה בעבודת לחם הפנים ובאכילתו. מלבד העובדה שקשה לתאר כוהנים מכל עשרים וארבעה המשמרות נוטלים חלק בעבודה פשוטה כל כך, בתוספתא סוכה ד כא שנוי מפורשות "לחם הפנים עבודתו במשמר הקבוע ואכילתו בכל המשמרות". אך אפשר שבעל הגמרא שלנו לא הכיר הלכה זו שבתוספתא; ראו להלן, הדיון בפרק ה', סוגיא כ, 'לאיתי מאי', מדור 'מהלך הסוגיא ותולדותיה'.

4 ראו רש"י סוכה נו ע"א ד"ה תלמוד לומר חלק כחלק; רבינו חננאל שם ד"ה ותלמודא דלחם הפנים.

הכוהנים חלק בתמורה לעבודתם על סמך הפסוק "חלק כחלק יאכלו"? הוא דוחה את האפשרות שמדובר ב"קרבנות", מה שמכונה בספרי דברים קסח "קרבנות הרגל הבאים מחמת הרגל", ובניסוח שלו של הדרשה היא בסוגיא הקודמת "אימורי הרגלים", שכן אלו מגיעים לכוהנים ממילא על סמך עבודתם בקרבנות אלו ממש, על פי העיקרון שבויקרא ז ט, "לכהן המקריב אותה לו תהיה". הפסוק "חלק כחלק יאכלו" צריך להתייחס, אפוא, לשיטת בעל הגמרא שלנו, להטבה נוספת באכילה שמקבלים כוהני כל המשמרות ברגלים, והיינו חלק שווה בלחם הפנים [2].

ברם, אם אכן מלמד ויקרא ז ט, "לכהן המקריב אותה לו תהיה", שכוהני כל המשמרות מקבלים חלקים שווים בחלוקת הנתחים הנאכלים לכוהנים שבקרבנות הבאים מחמת הרגל, קשה להבין את החידוש שבדרשה שבסוגיא הקודמת שלפי בעל הגמרא שלנו העניקה לכוהני כל המשמרות את הנתחים הללו, שהוא מכנה אותם "אימורי הרגלים", תמורת הקרבת אותם קרבנות, על סמך הפסוק "ובא בכל אות נפשו ושרת"⁵. בעל הגמרא שלנו מתקשה להציג משנה עקבית לאחר העיבודים שעשה במדרשי ההלכה המקוריים שבספרי דברים.⁶

לסיכום: בספרי דברים מצאנו משנה סדורה בקשר לזכיית כוהני המשמרות בקרבנות בשלושה רגלים. הפסוק "ובא בכל אות נפשו ושרת" (דברים יח ו-ז) מלמד שכולם נוטלים חלק שווה בהקרבת קרבנות הרגל שיש בהם אכילה לכוהנים, ולכן כולם נוטלים חלק בנתחי הכוהנים שבקרבנות הרגל. הפסוק "חלק כחלק יאכלו" (דברים יח ח) מלמד שכולם נוטלים חלק שווה בהעלאה על המזבח של נתחי הקרבנות שאין בהם אכילה לכוהנים ("אימורי הרגלים"), ותמורת זה כולם מתחלקים שווה בשווה בלחם הפנים. לעומת זאת, בעל הגמרא שלנו, שהעביר את הביטוי "אימורי הרגלים" שבדרשה השנייה לדרשה הראשונה, במשמעות קרבנות שיש בהם אכילה לכוהנים, נאלץ להשמיט את הביטוי מן הדרשה השנייה. כך יוצא שהדרשה ל"חלק כחלק יאכלו" (דברים יח ח) מזכירה את לחם הפנים מבלי לפרט תמורת מה היא נאכלת לכוהני כל המשמרות [1], ומאידך גיסא יש לבעל הגמרא שלנו שתי דרשות המלמדות שכל המשמרות שווים בהקרבתם ובאכילתם של קרבנות הרגל הנאכלים לכוהנים, הדרשה התנאית ל"ובא בכל אות נפשו ושרת" (דברים יח ו-ז) שבסוגיא הקודמת, ופירוש שלו [2] לפי פשוטו של המקרא לפסוק "לכהן המקריב אותה לו תהיה" (ויקרא ז ט).

5 לכאורה אפשר לפרש שמדברים יח ו-ז, "ובא בכל אות נפשו ושרת", לומדים שכוהני כל המשמרות נוטלים חלק שווה בעבודת הקרבנות, ואילו מויקרא ז ט, "לכהן המקריב אותה לו תהיה", לומדים שכוהנים אלו נוטלים חלק שווה גם באכילת נתחי הקרבנות. כך נרמז ברש"י ור"ח (ראו הפניות בהערה הקודמת). אך מן העובדה שבעל הגמרא שלנו הקפיד לפרש בסוגיא הקודמת את הלשון "אימורי הרגלים" וחילוק לחם הפנים" שבמשנה במונח חלוקה של שניהם לשם אכילה, ומלשון הסוגיא הקודמת "אימורי הרגלים" – של גבוה נינהו! אמר רב חסדא: מה שאמור ברגלים. תנו רבנן: מנין שכל המשמרות שוות באימורי הרגלים? תלמוד לומר 'ובא בכל אות נפשו ושרת', ברור שבעל הגמרא הבין שהביטוי "שויים/שוות באימורי הרגלים", המשותף למשנה סוכה ז ולמדרש ההלכה על "ובא בכל אות נפשו ושרת" המובא בסוגיא, מתייחס בעיקר לאכילה. ולא עוד, אלא נראה שתפס לשון "בכל אות נפשו" כעניין של נתחי הקרבנות הנאכלים לכוהנים, שאם לא כן, קשה להבין למה הכוהן מתאוה להם. ראו לעיל, הדיון בפרק ה, סוגיא יז, "אימורי הרגלים", עיוני הפירוש לפיסקא [2].

6 נראה שבעל הגמרא שלנו יכול היה להשיב על שאלתו "מאי אכילה" שבפיסקא [2], "אילימא קרבנות, מהתם נפקא: ובא בכל אות נפשו ושרת", ולא כפי שעשה. אלא שאז היה מפנה תשומת לב לכך שהמיר את הביטוי "קרבנות הרגל הבאים מחמת הרגל" שבספרי דברים קסח בביטוי "אימורי הרגלים", שהיה צריך להיות חלק מן הדרשה הנוכחית.